

โครงการอนุรักษ์ประเพณีการแต่งงานแบบมีพ่อล่ำ – แม่ล่ำ ของชาวผู้ไทย
กรณีศึกษา: บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ 2551

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย

ชาวผู้ไทยอำเภอหนองสูง มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีคล้ายกับชาวอีสานทั่วไป แต่มีบางประเพณีที่ทำเฉพาะผู้ไทยที่ถือเป็นเอกลักษณ์ เช่น พิธีเหยาเอาฮูป เอาฮอย ลำผู้ไทย ฟ้อนกลองตุ้มหรือประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่อม-แม่ล่อม ซึ่งยังคงถือปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยตลอด แต่ปัจจุบันบางประเพณีนั้นมีการปฏิบัติในบางหมู่บ้านและทำในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยที่คนหนุ่มสาวเห็นว่าเป็นเรื่องโบราณล้าสมัย และมีปวสาวหลายคู่ละเลยไม่ถือปฏิบัติ แต่งานกันโดยไม่มีพ่อล่อม-แม่ล่อม ซึ่งน่าเป็นห่วงว่าในอนาคตประเพณีเหล่านี้จะต้องสูญหายไปจากวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยในที่สุด

การสืบสานถ่ายทอด ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ และอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม แต่งานที่มีพ่อล่อม - แม่ล่อม นับว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่บ่งบอกว่าเป็นชาวผู้ไทยเมืองหนองสูง คำว่า พ่อล่อม - แม่ล่อม นั้น สำหรับชาวผู้ไทยแล้ว คุณค่าไม่ได้ด้อยไปกว่าพ่อแม่ของตนเอง หรือจะเรียกอีกอย่างคือ เป็นพ่อแม่รองเลยทีเดียว โดยเฉพาะคุณค่าทางด้านสังคม จิตใจ ที่จะทำให้สังคมในปัจจุบันอยู่อย่างมีความสุขและมีวิถีชีวิตที่ดีงามตามขนบธรรมเนียมและเพณีของชาวผู้ไทย ซึ่งบทบาทหน้าที่ทางด้านสังคมนั้น พ่อล่อม – แม่ล่อม จะต้องดูแลผู้เป็นลูกหลานประคองลูกของตนเอง ทั้งทางด้านการครองตนจะต้องอยู่ในกรอบศีลธรรม และธรรมเนียมท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

1 เพื่อศึกษารูปแบบและคุณค่าประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่อม-แม่ล่อม ของชาวผู้ไทย

กรณีศึกษา: บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

2 เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่อม-แม่ล่อม ของชาวผู้ไทย

ขอบเขตการวิจัย

บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เนื่องจากเป็นชุมชนชาวผู้ไทยที่มีการปฏิบัติประเพณีการแต่งงานแบบมีพ่อล่อม-แม่ล่อม เป็นจำนวนมากสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

กลุ่มประชากร ได้แก่

1. พ่อล่อม - แม่ล่อม จำนวน ๑๐ คู่
2. ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๑๐ คน
3. ผู้นำชุมชน จำนวน ๒ คน
4. เยาวชน จำนวน ๑๐ คน
5. ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอหนองสูง จำนวน ๑ คน

รวม 43 คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การอนุรักษ์ หมายถึง การทำให้คงอยู่ด้วยวิธีการต่างๆ

ประเพณีแต่งงาน หมายถึง ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่ำ-แม่ล่ำ

พ่อล่ำ-แม่ล่ำ หมายถึง ผู้ที่พ่อแม่ฝ่ายเจ้าบ่าวจัดหามาเป็นผู้ใหญ่เพื่อดำเนินพิธีแต่งงานและดูแลครอบครัวของคู่บ่าวสาวหลังจากแต่งงานแล้ว

ชาวไทย หมายถึง ชาวผู้ไทยบ้านนาหนองแคน อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ชุมชนได้รักษาและสืบทอดประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่ำ – แม่ล่ำ ของชาวผู้ไทย และเกิดความรัก ความหวงแหนและความภาคภูมิใจในประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตครอบครัวให้เป็นครอบครัวอบอุ่น มั่นคง และยั่งยืน

วิธีการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยใช้วิธีการดำเนินการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนต่อไปนี้
ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดแนวคิดในการวิจัย
3. กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัย
4. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
5. สร้างเครื่องมือในการวิจัย
6. จัดเวทีเสวนาพ่อล่ำ-แม่ล่ำ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เยาวชน ประธานสภา

วัฒนธรรมอำเภอหนองสูง

7. การวิเคราะห์ข้อมูล
8. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ชุมชนได้รักษาและสืบทอดประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่ำ – แม่ล่ำ ของชาวผู้ไทย และเกิดความรัก ความหวงแหนและความภาคภูมิใจของวัฒนธรรมประเพณีของชาวผู้ไทย

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่องการอนุรักษ์ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่าม แม่ล่ามของชาวผู้ไทย ตรีศึกษา บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการวิจัย โดยแบ่งเนื้อหาที่ศึกษา เป็นดังนี้

- 2.1 การอนุรักษ์
- 2.2 ประเพณีและพิธีกรรม
- 2.3 ความเป็นมาของชาวผู้ไทย

2.1 การอนุรักษ์

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์เพื่อประกอบการศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์ ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่าม แม่ล่ามของชาวผู้ไทย ตรีศึกษา บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

2.2 ประเพณีและพิธีกรรม

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม เพื่อนำมาประกอบการศึกษาการอนุรักษ์ ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่าม แม่ล่ามของชาวผู้ไทย ตรีศึกษา บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ดังนี้ การอนุรักษ์วัฒนธรรม หมายถึง การพิทักษ์รักษาและธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจในความเป็นชาติ ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของคนรุ่นหลัง โดยมีกิจกรรมหลักดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับงานอนุรักษ์วัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ
2. การจัดทำทะเบียนผลิตผลทางวัฒนธรรมเพื่องานอนุรักษ์
3. การจัดทำงบประมาณสนับสนุนงานอนุรักษ์วัฒนธรรม
4. การรณรงค์ให้เกิดความตื่นตัว ตระหนักในคุณค่าและให้ความร่วมมือในงานอนุรักษ์ วัฒนธรรม
5. การปรับปรุงหรือออกกฎระเบียบให้เอื้อต่องานอนุรักษ์วัฒนธรรม
6. การจัดสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนงานอนุรักษ์วัฒนธรรม
7. การประชาสัมพันธ์งานอนุรักษ์วัฒนธรรม
8. การยกย่องและเชิดชูเกียรติบุคคล และหน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จในงานอนุรักษ์ วัฒนธรรม
9. การติดตามและประเมินผล

แปลก สนธิรักษ์ (2504 : 51 - 62) ได้กล่าวถึงประเพณีและพิธีกรรมว่า เป็นสิ่งที่ปฏิบัติต่อกันมา และมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขบ้าง คงไว้บ้าง ประเพณีย่อมแสดงถึงสัญลักษณ์ของแต่ละชาติ ไม่ว่าชาติใดหรือภาษาใดต้องมีประเพณีประจำชาติตน ประเพณีแยกออกเป็นจารีต ประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณี และธรรมเนียมประเพณี

ฮอปกินส์ (Hopkins.1997.112)กล่าวไว้ว่า พิธีกรรมเป็นกรอบสำหรับถนอมรักษาศาสนาไว้ หรือเป็นเครื่องแสดงออกของศาสนา แต่พิธีกรรมจะอยู่ได้ทนทานกว่าสิ่งที่มีงุหมายจะรักษาไว้

กิ่งแก้ว อรรถากร (2520 : 90) กล่าวว่า ประเพณีหมายถึง ความประพฤติสืบต่อกันมาเป็นที่ยอมรับขอส่วนรวม ซึ่งเรียกว่า เอกนิยม หรือพหุนิยม เช่นการเกิด การตาย การแต่งงาน และการแต่งกาย เป็นต้น ที่มาของประเพณีต่าง ๆ ของไทยเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนา การเลียนแบบบรรพบุรุษ เกิดจากจิตใจอันสูงส่ง และเกิดจากความนิยมของสังคม

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525 : 11 -12) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นส่วนประกอบของพิธีกรรมว่า ได้มีการอนุรักษ์แบบอยู่อย่างเคร่งครัด เพื่อส่งเสริมให้ขลังศักดิ์สิทธิ์ แต่ถ้าได้พิจารณาอย่างลึกซึ้งจะเห็นว่าผู้ที่ประกอบพิธีกรรมเองมีส่วนเบี่ยงเบนสารัตถะเดิม โดยพยายามอาศัยวิธีแห่งประวัติศาสตร์กลบเกลื่อนร่องรอยเดิมให้ความเงื่อนงำจนกลายเป็นปมที่สลับซับซ้อนยากแก่การแยกส่วนใดคือวัฒนธรรมพื้นบ้านส่วนใดคือตัวแปร เพื่อรักษาผลประโยชน์เฉพาะตนและเฉพาะกลุ่มประเพณีท้องถิ่นบางประเพณีถูกปรุงแต่งด้วยความจงใจของบุคคลบางคนเป็นเหตุให้ขนบนิยมลาลักษณ์และขนบนิยตามสมัยนิยมเข้าไปแทรกซ้อนและการเป็นตัวนำจนเป็นเหตุให้แยกได้ยากว่า ส่วนไหนคือวัฒนธรรมพื้นบ้าน ประเพณีพื้นเมืองและพิธีกรรมจึงจัดเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทประสมประสาน

ไพฑูรย์ มีกุศล (2508 : 107) ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีชาวอีสานสรุปว่า ประเพณีทำบุญเกี่ยวข้องกับพิธีทางพุทธศาสนายังเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านอย่างมั่นคงประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมที่ยังยึดมั่นอยู่กับผีสงและความเชื่อที่อยู่เหนือเหตุผลยังอยู่ในระดับปานกลาง เช่น การเลี้ยงผีบรรพบุรุษบังมืออยู่ทั่วไปในภาคอีสาน

กาญจนา ศิริวัฒนกุล (2526 : 34) ได้ศึกษาวิจัยประเพณีการแต่งงานของชาวผู้ไทย ตำบลกุดหว้า อำเภอภูพานรายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ว่า มีขั้นตอนทั้งหมด 7 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ การปักการขอหรือแปง การตกลงค่าสินสอดหรือเน่งฮีดเน่งคอง การหาพ่อล่ำ การโอมสาว การสร้างบ้าน การทำเครื่องสมมา และการชูสาวหรือประเพณีวันแต่งงาน ซึ่งยังมีพิธีย่อย ๆ อีกมาก

ทรงวิทย์ คลประสิทธิ์ (2529 :49-50) ได้อธิบายเกี่ยวกับงานบุญของชาวผู้ไทยบ้านหนองแก่นทราย ตำบลสำราญ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งปฏิบัติตามฮีตสิบสอง เช่น ทุก

งานบุญของชาวผู้ไทยจะมีเทศน์และกัณฑ์หลอน ซึ่งในความเชื่อของชาวอีสานนั้นกัณฑ์หลอนจะมีลักษณะในงานบุญเฉพาะเท่านั้น

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2530 : 59 - 79) ได้ศึกษาคตินิยมบ้านโดยได้กล่าวถึงพิธีกรรมในสังคมไทยว่า มีสองลักษณะคือ พิธีกรรมทั่วไปและพิธีกรรมจำเพาะถิ่น แต่องค์ประกอบของพิธีกรรมจะคล้ายกันคือ มีความเชื่อที่เป็นพื้นฐานการกระทำ ผู้ประกอบพิธี อุปกรณ์ในพิธี วิธื่อดำเนินการ และผู้ร่วมพิธี พิธีกรรมจำเพาะถิ่น เป็นกิจกรรมที่กระทำเฉพาะที่ใดที่หนึ่งมิใช่พิธีที่ต้องทำทั้งประเทศ พิธีส่วนนี้จะเกิดจากความเชื่อและปัญหาในการดำเนินชีวิตจำเพาะถิ่น เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรของชาวอีสานมีการเลี้ยงผีตาแฮกก่อนทำนา มีการลงช่วงผีฟ้า เพื่อจะคำทำนายเกี่ยวกับพืชผลและน้ำฝน เป็นต้น นอกจากนี้พิธีกรรมจำเพาะถิ่นเกิดจากศรัทธาอันแรงกล้า และสภาพภูมิศาสตร์แต่ละท้องถิ่นทำให้เกิดพิธีกรรมที่แปลกออกไปจากถิ่นอื่น เช่น พิธีไหลไหลเหือไฟ พิธีกรรมทางพุทธศาสนาในล้านนาไทย พิธีกรรมรักษาโรคภัยไข้เจ็บโดยการเหย้า เป็นต้น

ปราณี วงษ์เทศ (2530 : 241-252) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมว่า การที่มนุษย์สร้างพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาย่อมจะต้องมีวัตถุประสงค์และมีความหมายตามความเข้าใจอันเกิดจากพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาของตน กล่าวอย่างสั้น ๆ ก็คือ พิธีกรรมนั้นที่แท้จริงแล้วก็คือ พฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนาของตน พิธีกรรมที่ปฏิบัติกันโดยทั่ว ๆ ไป ในสังคมไทยภายในรอบปีหนึ่งอาจจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน 2) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต 3) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือสังคมหรือประเทศ พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มีความสำคัญทำให้เกิดเทศกาลต่าง ๆ ขึ้นมา ทั้งนี้ส่วนประกอบที่สำคัญของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนามีอยู่ 3 ประการคือ (1) การเช่นสรวงบูชาหรือทำบุญ (2) การกินเลี้ยง (3) การละเล่นรื่นเริง

สุเมธ เมธาวิทยกุล (2532 : 32 - 56) กล่าวถึง พิธีกรรมว่าเป็นการกระทำที่คนเราสมมุติขึ้นเป็นขั้นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่นำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจ และมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป เช่น พิธีกรรมทางศาสนาพุทธก็มีพุทธบริษัทเป็นผู้ร่วมประกอบพิธี โดยแฝงปรัชญาธรรมไว้เป็นหลักการของพิธีกรรมด้วย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้คนเข้าใจหลักธรรมโดยไม่รู้ตัว ลักษณะสำคัญของพิธีกรรมคือ เป็นสื่อสัญลักษณ์ถึงความจริง และเป็นเรื่องจิตใจที่สำคัญ

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2534 : 98-100) กล่าวว่าพิธีกรรม คือมาตรการที่จะให้ความหมายใหม่แก่สิ่งต่าง ๆ ความหมายนั้นต้องมีความสำคัญ จนกระทั่งเป็นผลให้ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องเปลี่ยนหรือปรับความสัมพันธ์ที่มีกับผู้ที่ถูกทำพิธีกรรมเสียใหม่ เช่นพิธีกรรมแต่งงาน คือการให้ความหมายใหม่แก่สถานภาพชาย - หญิงที่เป็นบ่าวสาว เป็นความหมายที่มีความสำคัญแก่คนทั่วไป เพราะผู้ชายที่ดีย่อมเลิกเกี่ยวพาราสีหญิงผู้นั้นเสียที เมื่อชาวบ้านนิมนต์พระสงฆ์แล้วพากันไปบวช

ปา ก็คือการให้ความหมายใหม่แก่ต้นไม้และป่า แต่พิธีกรรมบวชป่า ไม่ใช่การสืบพระพุทธศาสนา หากเป็นพิธีกรรมที่จะให้ความหมายใหม่แก่ต้นไม้และป่า ว่าเป็นที่พึ่งของคน เหมือนพระภิกษุเป็นที่พึ่งของฆราวาส ผ้าเหลืองที่นำไปผูกกับต้นไม้ สอดคล้องกับประเพณีการห่มผ้าให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของไทยโบราณ จึงเท่ากับเป็นภาษาที่บอกให้รู้ต้นไม้และป่านั้นศักดิ์สิทธิ์ แต่มีความศักดิ์สิทธิ์ในความหมายใหม่ นั่นก็คือ ศักดิ์สิทธิ์เพราะเป็นที่พึ่ง ไม่ใช่เพราะผีसानางไม้สถิตย์อยู่ การบวชจึงเป็นการให้ความหมายใหม่ที่มีพลัง ความหมายใหม่นี้มีความสำคัญแก่ชาวบ้าน ทำให้เขาเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่มีกับป่าไป เปลี่ยนทั้งด้านทัศนคติที่มีต่อป่า และเปลี่ยนทางด้านพฤติกรรมที่มีต่อป่า กลายเป็นเป้าหมายร่วมกันที่ทุกคนเห็นได้ชัดเจน และด้วยเหตุนี้จึงเป็นพลังของชาวบ้าน พิธีไหว้ผีขุนน้ำก็เช่นกัน ความจำเป็นในปัจจุบันทำให้การอนุรักษ์สายน้ำของชาวบ้านต้องสร้างเครือข่ายออกไปตลอดลุ่มน้ำกว้างไกลมากขึ้น ผิขุนน้ำในพิธีกรรมเป็นความหมายใหม่ที่ทำให้เกิดพลังในกลุ่มอนุรักษ์ของชาวบ้าน เพราะแม้ว่าลุ่มน้ำนี้อาจมีผีอีกมากมายตามแขนงต่าง ๆ ที่เลี้ยงผีมาแถบนั้น ๆ แต่ผีขุนน้ำย่อมมีเพียงหนึ่ง นอกจากนี้พิธีกรรมของชาวบ้านเหล่านี้ ยังเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านเป็นใหญ่ เพราะเขาคือผู้รู้ ผู้ควบคุมพิธีกรรมด้วยตนเอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ชาวบ้านมีอำนาจที่จะกำหนดความหมายใหม่ที่เกิดขึ้นจากพิธีกรรมได้ด้วยตนเอง

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมที่กล่าวไปแล้ว พอสรุปได้ว่า พิธีกรรมเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธาต่อสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ พิธีกรรมที่จัดขึ้นจึงเป็นพฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อของตน และเมื่อปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำทำให้เกิดเป็นประเพณี ในสังคมไทยมีสามลักษณะคือ ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับผี และเป็นประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมนี้ ผู้วิจัยได้นำมากล่าวเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการวิเคราะห์เกี่ยวกับประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่อมแม่ล่อมของชาวผู้ไทยต่อไป

2.2 ความเป็นมาของชาวผู้ไทย

ชาวผู้ไทย มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย และแคว้นสิบสองปันนา ซึ่งอยู่ทางเหนือของลาวและเวียดนาม ติดต่อกับภาคใต้ของจีน ไทยได้เสียดินแดนสิบสองจุไทยซึ่งอยู่ในเขตของลาวให้แก่ฝรั่งเศส เมื่อปี พ.ศ.2431 ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐา ๑ ที่ 2 (เจ้าองค์หล่อ) แห่งอาณาจักรเวียงจันทน์ มีหัวหน้าชาวไทยผู้หนึ่งชื่อพระศรีวราช มีความดีความชอบที่ได้ช่วยปราบกบฏในนครเวียงจันทน์ กษัตริย์เวียงจันทน์ได้พระราชทานธิดาชื่อเจ้านางช่อฟ้า ให้เป็นภรรยา ต่อมาได้ตั้งบุตรของพระศรีวราชกับนางช่อฟ้า รวม 4 คน แยกย้ายกันไปปกครองหัวเมืองชาวผู้ไทย คือเมืองสบแอก เมืองเชียงค้อ เมืองวัง และ เมืองตะโปน (เซโปน) พร้อมกับอพยพชาวผู้ไทยลงไปทางใต้ของอาณาจักรเวียงจันทน์ ต่อมาชาวผู้ไทยได้แยกย้ายออกไปตั้งเมืองพิน เมืองนอง เมืองพ็อง เมืองพลาน ฯลฯ ปัจจุบันอยู่ในแขวงสุวรรณเขตของประเทศลาว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์เป็นกบฏต่อ

กรุงเทพฯ ฯ เมื่อปี พ.ศ.2369 เมื่อกองทัพไทยยกไปปราบกบฏแล้ว ทางกรุงเทพฯ ฯ ได้มีนโยบายอพยพ
พวกผู้ไทย ข้า กะโฮ้ กะเลิง ฯลฯ จากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้มาตั้งบ้านเมืองอยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง
เพื่อมิให้เป็นกำลังแก่ทางเวียงจันทน์และญวนอีก จึงได้กวาดต้อนชาวผู้ไทยจากเมืองวัง เมืองเซโปน
เมืองพิน เมืองนอง เมืองอ้อคำเขียว ฯลฯ ให้อพยพข้ามลำน้ำโขงมาตั้งบ้านเรือนในเขตเมือง
กาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร คือ

เมืองเรณูนคร ตั้งเมื่อปี พ.ศ.2387 ชาวเมืองอพยพมาจากเมืองวัง มีนายไพร่รวม 2,648 คน
ท้าวสายไต้รับโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นพระแก้วโกมล เจ้าเมืองเรณูนครคนแรก ยกบ้านบุงหวายเป็น
เมืองเรณูนคร ขึ้นเมืองนครพนม

เมืองพรรณานิคม ตั้งเมื่อปี พ.ศ.2387 ชาวเมืองเป็นชาวผู้ไทยที่อพยพมาจากเมืองวัง
จำนวน 2,003 คน ท้าวโสมกลางไต้รับโปรดเกล้า ฯ เป็นพระเสนาณรงค์ เจ้าเมืองพรรณานิคม ยก
บ้านคำขาวพันนาขึ้นเป็นเมืองพรรณานิคม ขึ้นกับเมืองสกลนคร ต่อมาได้ย้ายเมือง ไปตั้งที่บ้านพาน
พร้าว

เมืองภูนิหารายณ์ ตั้งเมื่อปี พ.ศ.2387 ชาวเมืองเป็นชาวผู้ไทยจากเมืองวัง จำนวน 3,443
คน ไปตั้งอยู่ที่บ้านกุดสิม ตั้งขึ้นเป็นเมืองภูนิหารายณ์ ตั้งให้ราชวงศ์เมืองวัง เป็นพระวิเศษศรีวงษา
เจ้าเมือง อยู่ในเขตอำเภอภูนิหารายณ์ อำเภอเขาวง อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ปัจจุบัน

เมืองภูแล่นช้าง ตั้งเมื่อปี พ.ศ.2387 ชาวเมืองเป็นชาวผู้ไทยจากเมืองวัง จำนวน 3,032 คน
ไปตั้งอยู่ที่ภูแล่นช้าง ตั้งเป็นเมืองภูแล่นช้าง ขึ้นเมืองกาฬสินธุ์ หมื่นเดชอุดม ได้รับโปรดเกล้า ฯ ให้
เป็นพระพิชัยอุดมเดช เจ้าเมือง อยู่ในเขตอำเภอนาคู อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ปัจจุบัน

เมืองหนองสูง ตั้งเมื่อปี พ.ศ.2387 ชาวเมืองเป็นชาวผู้ไทยจากเมืองคำอ้อคำเขียวและเมือง
วัง จำนวน 2,476 คน ไปตั้งอยู่ที่บ้านหนองสูง และบ้านคำสระอิ (คำชะอิ) ในดงบังอิ เขตเมือง
มุกดาหาร ตั้งขึ้นเป็นเมืองหนองสูง ท้าวสีหนามไต้รับโปรดเกล้า ฯ เป็นพระไกรสรราช เจ้าเมือง

เมืองเสนางคนิคม ตั้งเมื่อปี พ.ศ.2387 ชาวเมืองเป็นชาวผู้ไทยจากเมืองเซโปน จำนวน
948 คน ไปตั้งอยู่ที่บ้านส่องนาง ตั้งขึ้นเป็นเมืองเสนางคนิคม ท้าวจันทร์ไต้รับโปรดเกล้า ฯ ให้เป็น
พระศรีสินธุสงคราม เจ้าเมือง ต่อมาได้ย้ายไปตั้งที่บ้านห้วยปลาแดก อยู่ในเขตอำเภอเสนางคนิคม
จังหวัดอำนาจเจริญปัจจุบัน

เมืองคำเขื่อนแก้ว ตั้งเมื่อปี พ.ศ.2387 ชาวเมืองเป็นชาวผู้ไทยจากเมืองวัง จำนวน 1,317
คน ไปตั้งอยู่ที่บ้านคำเมืองแก้ว ตั้งขึ้นเป็นเมืองคำเขื่อนแก้ว ขึ้นกับเมืองเขมราฐ ท้าวสีหนาทไต้รับ
โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นพระรามณรงค์ เจ้าเมือง ต่อมาเมื่อยุบเมืองคำเขื่อนแก้ว ได้อานามคำเขื่อนแก้ว
ไปตั้งเป็นชื่ออำเภอ ที่ตั้งขึ้นใหม่ที่ตำบลลุมพุก คือ อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธรในปัจจุบัน
ส่วนที่ตั้งเมืองคำเขื่อนแก้วเดิมคือตำบลคำเขื่อนแก้ว อำเภอชานุมาน จังหวัดอำนาจเจริญ

เมืองวาริชภูมิ ตั้งเมื่อปี พ.ศ.2420 ชาวเมืองเป็นชาวผู้ไทยจากเมืองกะปอง ไปตั้งอยู่ที่บ้านปลาเป้า เขตเมืองหนองหาร ตั้งขึ้นเป็นเมืองวาริชภูมิ ขึ้นกับเมืองหนองหาร ท้าวพรหมสุรินทร์ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระสุรินทรบริรักษ์

เมืองจำปาชนบท ตั้งเมื่อปี พ.ศ.2421 ชาวเมืองเป็นชาวผู้ไทยจากเมืองกะปอง มาตั้งอยู่ที่บ้านจำปาบำโพนทอง ตั้งขึ้นเป็นเมืองจำปาชนบท ขึ้นกับเมืองสกลนคร ท้าวแก้วจากเมืองกะปองได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระบำรุงนิคมเขต เจ้าเมือง อยู่ในเขตอำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

ชาวมุกดาหารมีหมู่บ้านเชื้อสายชาวผู้ไทยกว่าร้อยหมู่บ้าน ประชาชนเกือบ 1 ใน 4 เป็นชาวผู้ไทย เอกถลักษณ์ของชาวผู้ไทยคือ เหล้าอุ อากกล่าวได้ว่าชาวผู้ไทยอยู่ที่ใดต้องมีเหล้าไอยูที่นั่น

เมืองหนองสูงและเมืองคำชะอี เมืองหนองสูงตั้งเป็นเมือง เมื่อปี พ.ศ.2387 ขึ้นกับเมืองมุกดาหาร ชาวเมืองเป็นกลุ่มชาวผู้ไทยจากแคว้นสอบสองอุไทย ซึ่งได้อพยพมาอยู่ที่เมืองวังและเมืองคำอ้อคำเขียว ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ต่อมาได้อพยพมาอยู่ที่ดงบังอี ในเขตเมืองมุกดาหาร

ในปี พ.ศ.2387 เจ้าเมืองมุกดาหารได้นำท้าวสีหนาม เจ้าเมืองคำอ้อ ท้าวราชอาด เมืองคำอ้อเพี้ยเมืองแสน ท้าวสุวรรณโคตร ท้าวอุปกุด จากเมืองวัง เข้าพบเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) สมุหนายกและแม่ทัพใหญ่ที่ออกมาจัดการการเมืองเขมรอยู่ที่เมืองพนมเปญ ทั้งหมดได้รับพระราชทานคิมน้ำพระพิพัฒน์สัตยาว่าจะซื้อตรงจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและกรุงเทพฯฯ หลังจากนั้นเจ้าเมืองมุกดาหารก็ได้นำเจ้าเมืองคำอ้อ และกรมการเมืองวังเข้าเฝ้าฯ ที่กรุงเทพฯฯ และได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ท้าวสีหนาม เจ้าเมืองคำอ้อเป็นพระไกรสรราช เจ้าเมืองหนองสูง ให้เมืองมุกดาหาร แบ่งเขตแดนให้เมืองหนองสูง ด้านตะวันออกตั้งแต่ห้วยทรายด้านเหนือถึงเขานางมอญ ด้านตะวันตกถึงห้วยบัวอี ด้านใต้ตั้งแต่ห้วยทราย

ในปี พ.ศ.2420 พระไกรสรราช (ท้าวสีหนาม) เจ้าเมืองหนองสูง ถึงแก่กรรม อุปฮาด (ลุน) เมืองหนองสูงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระไกรสรราช เจ้าเมืองหนองสูงแทน

ในปี พ.ศ.2442 เมืองมุกดาหาร มีเมืองขึ้นสองเมืองคือเมืองหนองสูง และเมืองพาลุภากรภูมิ เมืองหนองสูงได้เปลี่ยนเจ้าเมืองเป็นผู้ว่าราชการเมือง และกรมการเมืองขึ้นกับเมืองมุกดาหาร ตามระเบียบการปกครองแบบใหม่

ในปี พ.ศ.2460 เมืองหนองสูงถูกยุบเป็นอำเภอหนองสูง และได้ย้ายที่ตั้งที่ว่าการอำเภอหนองสูงไปตั้งที่บ้านนาแก ต่อมาจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอนาแก ส่วนบริเวณเมืองหนองสูงเดิม ได้ถูกยุบลงเป็นตำบลหนองสูง และตำบลคำชะอี ขึ้นกับอำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม

ในปี พ.ศ.2485 ตำบลหนองสูงและตำบลคำชะอี ได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอคำชะอี และได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอคำชะอี เมื่อปี พ.ศ.2499

พ.ศ.2528 ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอหนองสูง และได้เป็นอำเภอหนองสูง เมื่อปี พ.ศ.2536

บ้านนาหนองแค้น

บ้านนาหนองแคน หมู่ที่ 2 ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร มีความเป็นมาหลายช่วงอายุคนแล้ว บรรพบุรุษของชาวบ้านนาหนองแคนเป็นชาวผู้ไทยกลุ่มเดียวกันกับเมืองหนองสูง ความเป็นมาในอดีตไม่มีการบันทึกเรื่องราวสืบต่อกันมา ดังนี้

เมื่อครั้งแผ่นดินสมัยรัชกาลที่ 5 ประมาณ พ.ศ.2439 เจ้าไชยแสง ซึ่งเป็นชาวเมืองหนองสูงคนหนึ่งได้ออกไปหาล่าสัตว์ หรือพูดตามภาษาผู้ไทยว่า....”ไปหายิง” โดยมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองหนองสูงที่มองออกไปแล้วจะเห็นภูเขาทอดยาวเป็นกำแพงล้อมรอบ คือภูถ้ำช้าง ภูผาแดง ต่อด้วยภูผาขาม ได้ไปพบหนองน้ำแห่งนั้นมี “ต้นแคน” หรือ “ต้นตะเคียน” จำนวนมาก (ต้นไม้ชนิดนี้เป็นไม้เนื้อดีนำมาก่อสร้างบ้านเรือนได้) เมื่อสำรวจดูแล้วเห็นว่าเหมาะสมที่จะถากถางให้เป็นที่ทำนาได้และมีทำเลเหมาะที่จะตั้งที่อยู่อาศัย สร้างบ้านเรือนอยู่อีกด้วย

ต่อมาเจ้าอินทิสแสง(ต้นตระกูล “นครชัย”) บุตรเจ้าไชยแสง จึงได้ชักชวนพรรคพวกจาก เมืองหนองสูง เข้ามาจับจองที่ดินเพื่อทำกิน ได้หักล้างถางป่าทำไร่และทำเป็นที่นา ภาษาผู้ไทยว่า..... (ชาวผู้ไทย) อยู่ใกล้กับหนองน้ำที่เจ้าไชยแสงเคยพบเห็นแล้วนั่นเอง ซึ่งต่อมาหนองน้ำแห่งนี้เรียกกัน จนติดปากว่า “หนองแคน” และได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ที่นาแห่งนี้อีกด้วย จึงเกิดหมู่บ้านขนาดย่อมขึ้น และชาวเมืองหนองสูงได้เรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่า...“บ้านนาหนองแคน” ชื่อนี้จึงปรากฏจนถึงปัจจุบัน และ ตัว “หนองแคน” ยังมีให้เห็นอยู่ คืออยู่ทางทิศใต้ของตัวหมู่บ้าน และได้ขุดลอกปรับสภาพเป็นหนองน้ำสาธารณะประโยชน์ ปลูกปลา ก็ชุกชุม เพราะมีน้ำตลอดทุกฤดูกาล

จำนวนครัวเรือนของบ้านนาหนองแคน ช่วงจัดตั้งหมู่บ้านมี 10 ครัวเรือน คือ

1. เจ้าอินทิสแสง นครชัย
2. เจ้ามหารัง
3. เจ้าเชียงจันดา วังวงษ์
4. เจ้าจันทกรูฑ นามเหลา
5. เจ้าธรรมนุษ อากวิชัย
6. เจ้าสีแพง คนหาญ
7. เจ้าสอนแก้ว กลางประพันธ์
8. เจ้าเคนทอง กลางประพันธ์
9. เจ้าบุญรอด พันพัว
10. เจ้ามหาชัย วังวงษ์

(ข้อมูลนี้เล่าตามผู้ใหญ่มากำแก้ว)

“หมู่บ้านนาหนองแคน” อยู่ทางทิศเหนือของ “หนองแคน” เป็นที่ดอน ซึ่งน้ำท่วมไม่ถึง ทางทิศเหนือของหมู่บ้านก็มีลำห้วยบังอี ช่วงที่เป็นแก่งโหลง ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร

กล่าวคือ อยู่กึ่งกลางระหว่างห้วยบังอี่กับหนองแคน ตัวหมู่บ้านมีที่นาล้อมรอบ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2449 ทางราชการได้ประกาศจัดตั้งชื่อหมู่บ้าน คือ “บ้านนาหนองแคน” อย่างเป็นทางการ และได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นปกครอง ราชานามผู้ใหญ่ของบ้านนาหนองแคนเรียงตามลำดับ มีดังนี้

1. เจ้าอินทิสง นครชัย ช่วงปี พ.ศ.2449 - 2460
2. เจ้าสีแก้ว กลางประพันธ์ ช่วงปี พ.ศ.2460 – 2475
3. เจ้าคำตา แสนสุข ช่วงปี พ.ศ.2475 – 2506
4. นายกำแก้ว แสนสุข ช่วงปี พ.ศ.2406 – 2528
5. นายสมศึก นามเหล่า(หรือนายสมสะคีด)ช่วงปี พ.ศ.2528 – 2535 (ผู้ใหญ่บ้านดีเด่น รางวัลแหวนทองคำ)
6. นายไพพนอม แก้วศรีนวม ตั้งแต่วันที่ 17 เมษายน 2535 – 2542 (ผู้ใหญ่ไพพนอม ลาออกก่อนเกษียณเพื่อสมัคร ส.จ.ของจังหวัดมุกดาหาร)
7. นายจันดี แสนสุข ตั้งแต่วันที่ 30 พฤษภาคม 2542 – 2547
8. นายเยี่ยม นามเหล่า ตั้งแต่ พ.ศ.2547 -

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง การอนุรักษ์ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่ำ-แม่ล่ำของชาว
ผู้ไทย : กรณีศึกษา บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารทางวิชาการ บทความ แนวความคิด
และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีขอบเขตและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มประชากร เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ จำนวน 33 คน ประกอบด้วย

2.1 พ่อล่ำ-แม่ล่ำ จำนวน 10 คู่

2.2 ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 10 คน

2.3 ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน

2.4 ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอหนองสูง จำนวน 1 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

คณะผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในเก็บข้อมูล คือการสัมภาษณ์ การสังเกต ทั้งแบบมีส่วนร่วม
และไม่มีส่วนร่วม และการจัดเวทีเสวนา มีอุปกรณ์ในการดำเนินงาน เช่น กล้องถ่ายภาพ และ
เทปบันทึกเสียง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง คณะผู้วิจัยได้ศึกษาตาม
กรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแนวคำถามจะครอบคลุมถึงรูปแบบและคุณค่า รวมทั้งแนวทางการ
การอนุรักษ์ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่ำ-แม่ล่ำ ของชาวผู้ไทย บ้านนาหนองแคน ตำบล
หนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งคำถามที่ใช้เป็นคำถามลักษณะปลายเปิด

วัตถุประสงค์	คำถามวิจัย	กลุ่มเป้าหมาย
1.เพื่อศึกษารูปแบบและ คุณค่าประเพณีแต่งงานแบบ มีพ่อล่ำ แม่ล่ำของชาวผู้ ไทย กรณีศึกษา บ้านนา หนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัด มุกดาหาร	1. รูปแบบขั้นตอนของประเพณี 2.คุณค่าของประเพณี	-ปราชญ์ชาวบ้าน -ผู้นำชุมชน -พ่อล่ำแม่ล่ำ -ประธานสภา วัฒนธรรมอำเภอ

วัตถุประสงค์	ถามวิจัย	กลุ่มเป้าหมาย
2.เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่ำแม่ล่ำของชาวผู้ไทย	การอนุรักษ์ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่ำแม่ล่ำควรทำอย่างไร	-ปราชญ์ชาวบ้าน -ผู้นำชุมชน -พ่อล่ำแม่ล่ำ -ประธานสภา วัฒนธรรมอำเภอ -เยาวชน

การจัดเวทีเสวนา คณะผู้วิจัยได้เชิญประชากรทั้ง 33 คน มาจัดเวทีโดยให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่ำแม่ล่ำของชาวผู้ไทย ตามหัวข้อที่คณะผู้วิจัยได้วางไว้แล้วร่วมกันหาข้อสรุป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตและการจัดเวทีเสวนาคณะผู้วิจัยจะนำมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแล้วจึงนำมาวิเคราะห์นำเสนอผลแบบพรรณนา

บทที่ 4

ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากการที่คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ สังเกตและจัดเวทีเสวนา เรื่องการอนุรักษ์ประเพณี แต่งงานแบบมีพ่อล่ำแม่ล่ำของชาวผู้ไทย กรณีศึกษา บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอ หนองสูง จังหวัดมุกดาหาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและคุณค่าประเพณีการแต่งงานแบบมี พ่อล่ำ – แม่ล่ำ ของชาวผู้ไทย เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่ำแม่ล่ำของชาวผู้ไทย การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) ใช้รูปแบบการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ (Interview) มีการสังเกต (Observation) การจัด เวทีเสวนา และการศึกษาข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ประชากรในการศึกษาทั้งหมด จำนวน 43 คน ประกอบด้วย พ่อล่ำ – แม่ล่ำ จำนวน 20 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน ผู้นำชุมชน 2 คน เยาวชน 10 คน ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอหนองสูง 1 คน โดยจัดเวทีเสวนาและตั้งประเด็น คำถามแบบปลายเปิด เกี่ยวกับรูปแบบ คุณค่าและแนวทางการอนุรักษ์อนุรักษ์ประเพณีแต่งงานแบบ มีพ่อล่ำแม่ล่ำของชาวผู้ไทย ซึ่งผลการศึกษารูป ได้ดังนี้

4.1 ผลการศึกษาที่ได้

รูปแบบ ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่ำ แม่ล่ำของชาวผู้ไทย บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร มีรูปแบบและขั้นตอน ดังนี้

เมื่อหนุ่มสาวผู้ไทยรักกัน หรือถ้าพ่อแม่ผู้หญิงเห็นว่ามีลูกสาวบ่อยครั้ง จะจัดแต่งให้ คนไปไคว่ไปไคว่คือไปบอกข่าวให้พ่อแม่ผู้ชายมาขอ เมื่อพ่อแม่ผู้ชายทราบ ก็ถามลูกชายว่าจะ แต่งงานกับผู้หญิงคนไหนไหม ถ้าลูกชายบอกว่าจะแต่งงาน พ่อแม่ผู้ชายก็ไปปรึกษาเจ้าคิด เจ้าคิด คือ ญาติผู้ชายฝ่ายแม่ของผู้ชายเมื่อตกลงกันได้แล้วก็พากันไปหาล่าม การคัดเลือกพ่อล่ำ แม่ล่ำนั้น จะพิจารณาจากคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม มีครอบครัวอบอุ่น ไม่เป็นหม้าย เป็นตัวอย่างแก่ ลูกหลานได้ สามารถอบรมสั่งสอนให้คำแนะนำในการดำเนินชีวิต เป็นบุคคลที่มีคนให้ความ เคารพนับถือและต้องไม่เป็นญาติของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

เมื่อเจ้าคิดปรึกษาหารือกันและได้บุคคลที่เหมาะสมจะเป็นพ่อล่ำ แม่ล่ำแล้ว เจ้าคิดก็จะ พาไปหาบุคคลนั้นเพื่อแจ้งให้ทราบว่าจะให้ เป็นพ่อล่ำให้กับหลานชาย ซึ่งอุปการะที่จะนำไปหา ล่าม คือ

ดอกไม้สีขาว จำนวน 1 คู่

เทียนไข จำนวน 1 คู่

ผู้ที่ได้รับการทาบทามให้เป็นพ่อล่ำ จะต้องรับขันดอกไม้ เทียนคู่ดังกล่าวก่อน ถ้าไม่ พร้อมหรือไม่รับเป็นพ่อล่ำให้ ในวันรุ่งขึ้นให้บอกกับเจ้าคิดว่าสิ้นไม่คิด ถ้ามีความพร้อมก็ไม่ต้อง บอกกล่าวอะไรก็ได้ หลังจากนั้นคนที่ได้รับการทาบทามนั้นก็ทำหน้าที่พ่อล่ำ ในการดำเนิน พิธีการแต่งงานตามประเพณีตามลำดับ ดังนี้

1. ทำหน้าที่ผู้ขอสาว โดยไปทำพิธีผู้ขอที่บ้านเจ้าสาวพร้อมกับญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายชาย
อุปกรณ์ที่ต้องเตรียมไป คือ

ดอกไม้ จำนวน 1 คู่

เทียน จำนวน 1 คู่

เงิน จำนวน 1.50 บาท

เหล้าขาว 1 ขวด

เงินค่าไขคำปาก (จำนวนตามที่ญาติฝ่ายหญิงจะเรียกร้อง)

หลังจากกล่าวพูดตามพิธีการเสร็จแล้ว จากนั้นทั้งสองฝ่ายก็เจรจาตกลงค่าสินสอดทองหมั้น
เมื่อตกลงกันเรียบร้อยแล้ว ฝ่ายหญิงก็เลี้ยงอาหารฝ่ายชาย ได้เวลาพอสมควรฝ่ายชายก็ลากลับ แต่ถ้า
ตกลงค่าสินสอดกันไม่ได้ ฝ่ายหญิงจะปรับฝ่ายชายโดยไม่ให้ฝ่ายชายมาที่บ้านฝ่ายหญิงอีก

2. ทำหน้าที่โอมสาว โดยมีการแต่งงานโอม (อาจเป็นวันเดียวกับวันที่ผู้ขอหรือวันแต่ง) ใน
กรณีที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้ อุปกรณ์เครื่องโอม ประกอบด้วย

พลู 2 แลด

เสด 2 ตัด

หมาก 4 ลูก

ขัน 5 (ดอกไม้ 5 คู่ เทียนไข 5 คู่)

ผ้าขาว 1 ผืน (ใช้ห่อเครื่องโอม)

3.หาฤกษ์แต่งงาน อาจปรึกษากับปราชญ์ชาวบ้าน หรือตกลงกันเองถ้ามีความรู้เรื่องนี้ดี
ซึ่งวันที่ถือเป็นฤกษ์ดีและนิยมแต่งงานกัน คือ วันพุธ พุธหัสบดี เสาร์และวันอาทิตย์ เดือนที่นิยม
คือ 2 4 6 8 9 และ 12 ส่วนวันทางจันทรคติ คือ ข้างขึ้น 6 ค่ำ 7 ค่ำ 10 ค่ำ 11 ค่ำ 12 ค่ำ
ข้างแรม 3 ค่ำ 7 ค่ำ 9 ค่ำ และ 13 ค่ำ

4. ทำพิธีแต่งงาน เมื่อถึงวันแต่งงานพ่อล่ำและญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะไปที่บ้านฝ่ายเจ้าสาว
เพื่อทำพิธีแต่งงาน โดยมีอุปกรณ์ที่เรียกว่าขันแต่งงานแปง ประกอบด้วย

ดอกไม้ จำนวน 1 คู่

เทียนไข จำนวน 1 คู่

เงินสินสอด ตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ พร้อมทองหมั้น

เมื่อยกขันแต่งงานแปง ให้ญาติฝ่ายเจ้าสาวเสร็จแล้ว ก็นำเจ้าบ่าวและเจ้าสาวออกมาทำพิธีสู่
ขวัญเจ้าบ่าว เจ้าสาว ในพานบายศรี มีเครื่องอุปกรณ์ ประกอบด้วย

ไข่ จำนวน 1 ลูก

ข้าวเหนียว 1 ก่อ

ฝ้ายผูกแขน

ข้าวต้มมัด จำนวน 4 กลีบ

5. **เขียนเขย** การเขียนเขยคือ การที่ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง อบรมสั่งสอนลูกเขยในการปฏิบัติตัว ทั้งการครองตน ครองเรือนและการปฏิบัติตนต่อญาติพี่น้องของฝ่ายหญิง โดยการอบรมสั่งสอนนี้ จะอบรมผ่านล้ามาให้ไปบอกกับผู้เป็นลูกล้าอีกทีหนึ่ง

6. **การสมมา** คือ การที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวแสดงความเคารพ หรือคารวะพ่อล้าและญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย ซึ่งเครื่องสมมาพ่อล้า ประกอบด้วย

ผ้าห่มนวม

ที่นอน

โสร่ง

หมอน

ผ้าขาวม้า

สิ่งของทั้งหมดนี้จะมีรวมกันด้วย ฝ่ายสีขาวทับด้วย ใบดอกกรักและเทียนไข 1 คู่ ส่วนแม่ล้ามนั้น จะสมมาด้วยสิ่งของ ประกอบด้วย ผ้าจีน(ไหมหรือฝ้ายตามฐานะเจ้าสาว) หมอน ผ้าขาวม้าหรืออื่น ๆ ตามฐานะเจ้าสาว

7. **กินข้าวเขย** หมายถึง การที่เรียกเขยทุกคน ทั้งเขยเก่าเขยใหม่มากินข้าวร่วมกันเพื่อทำความรู้จักกัน และแนะนำกันตามฐานะ ว่า คนไหนเป็นพี่ เป็นน้อง เป็นญาติโดยความเกี่ยวข้องกันอย่างไร เพื่อจะได้ปฏิบัติตัวให้ถูกต้อง

8. **ขอย้ายดินนาง** หลังจากกินข้าวเขยเสร็จก็จะขออนุญาตพ่อ แม่ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาว นำเจ้าสาวไปเป็นสะใภ้ดูแล พ่อ แม่ ฝ่ายชาย การขออนุญาตนี้เรียกว่า ขอย้ายดินนาง

9. **การส่งล้า** เมื่อกินข้าวเขยเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะแห่เจ้าสาวไปบ้านเจ้าบ่าว จะมีการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญเจ้าบ่าวเจ้าสาวอีกครั้งหนึ่งแต่ผู้ทำพิธีไม่ใช่พ่อล้าแต่เป็นผู้อาวุโสหรือปราชญ์ชาวบ้านที่ญาติฝ่ายเจ้าบ่าวเชิญมา หลังจากนั้นก็จะสมมาญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าบ่าวที่ไม่ได้เดินทางไปบ้านเจ้าสาวจนครบ หลังจากนั้น จะเป็นพิธีการส่งล้า คือการนำของสมมาและพ่อล้าไปส่งที่บ้าน โดยเจ้าคิดและญาติพี่น้องฝ่ายเจ้าบ่าว เจ้าสาว เมื่อไปถึงบ้านก็จะมีการทำพิธีผูกแขนล้าและล้าก็จะเลี้ยงข้าวปลา อาหารแก่ผู้ที่มาส่งเป็นอันเสร็จพิธีแต่งงานแบบพ่อล้า แม่ล้า ที่ล้ามีส่วนเกี่ยวข้องในเบื้องต้น

คุณค่า ประเพณีแต่งงานแบบพ่อล้า – แม่ล้าของชาวไทย บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร จะต้องมีพ่อล้า แม่ล้า การหาล้า คือ การหาคนกลางที่ไม่ใช่ญาติของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาเป็นพ่อแม่ผู้ปกครองของคนที่ จะแต่งงาน นั้นแสดงให้เห็นถึงการสร้างเครือญาตินอกสายเลือดที่มีความแนบแน่นเหมือนสายเลือดเดียวกัน เมื่อมีพ่อล้าแม่ล้าผู้เป็นลูกล้า จะเคารพนับถือเหมือนพ่อแม่คนที่สอง จะต้องเชื่อฟัง ช่วยเหลือการทำงานทุกอย่างเหมือนช่วยพ่อแม่ตนเอง การครองเรือนจะมีความมั่นคง เพราะพ่อล้าแม่ล้าจะต้องคอยอบรมสั่งสอนเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำตัวออกนอกกลุ่มนอกทางเสมือนพ่อปกครองลูก จะเกิดเครือญาติใหม่ที่

ไม่ใช่ทางสายเลือด โดยจะเรียกชื่อตามฐานะ เช่น ลูกล้าม หลานล้าม พ่อล้าม แม่ล้าม ปู่ล้าม ย่าล้าม และอื่น ๆ เหมือนลำดับญาติโดยทั่วไป เพียงแต่เติมคำว่า “ล้าม” ต่อท้ายคำเรียก

การเขียนเขย

จากคำกล่าวที่ว่า “สิบมือเบิ่งเฮือนหน้าห้ามือเบิ่งเฮือนหลัง ไปตามทางขึ้นหวางหายนางมา เซอแงหนอไม้ ไปปามีเห้อมาตาย หักไม้ตายมาแก้งกันหม้อ หาไม้จะล้อมมาแหวนคอวัวคอกวายนอนคว่าเบิ่งคอกกวายนอนหงายเบิ่งเฮือนร้ว เหือฮู้จักเชื้อเจ้าโคตรลุงตา มาหาเหือขึ้นเฮือนขึ้นชานอย่าไปขึ้นบ่อนอื่น อย่าเหือลุงตาได้ฮ้อง” เป็นคำเขียนเขย วิเคราะห์จากคำเขียน การที่ลุงตาญาติผู้ใหญ่ทางฝ่ายหญิงอบรมสั่งสอนผู้ที่จะเป็นเขยให้รู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ ใ้รู้จักการวางตัว ให้รู้จักมีสัมมาคาราวะญาติผู้ใหญ่ เครือญาติฝ่ายหญิง ซึ่งฝ่ายชายจะต้องรับรู้ทั้งหมดก่อนที่จะมาอยู่ร่วมเป็นสามีภรรยา กัน อันแสดงถึง การให้เกียรติกันบอกกล่าวกันก่อนว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร ทำได้หรือไม่ เป็นการปรับตัวเข้าหาสังคมทางฝ่ายหญิง ซึ่งถ้าทำตามนี้แล้ว ครอบครัวยังคงทางญาติฝ่ายหญิงก็รับได้ ปัญหาแตกแยกในครอบครัวไม่มี สังคมน่าอยู่ มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

การขอย้ายดินนาง

การขอย้ายดินนาง เป็นการบอกกล่าวขออนุญาตลุงตาว่าจะนำเจ้าสาวไปเป็นสะใภ้ที่บ้านเจ้าบ่าว เพื่อปรนนิบัติดูแลพ่อแม่เจ้าบ่าว เป็นเครือญาติพี่น้องกับฝ่ายเจ้าบ่าว แสดงถึงการให้เกียรติซึ่งกันและกันไม่ละเมิดสิทธิกัน สร้างความผูกพันเป็นญาติพี่น้องซึ่งกันและกัน

คำกล่าวระหว่างพิธีการ

คำกล่าวโต้ตอบกันระหว่างล้ามกับลุงตา หรือกับคู่บ่าวสาว เป็นคำกล่าวที่มีลักษณะเป็นสำนวน คำคล้องจองสัมผัสกัน เป็นคำมงคลทั้งสิ้น บางคำกล่าวยังบ่งบอกถึงประวัติความเป็นมาของผู้ไทย ย้ายถิ่นในรัชกาลพระเพทนี วัฒนธรรมอันงดงามเอาไว้ เช่น ฮิตมาแต่พื้นเมืองบกผาบั้ง ฮิตมาแต่เมืองวัง อั้งคำ ฮิตมาแต่เจ้ากำเจ้าเก่า ฮิตมาแต่ผญาข่มเหงเต็งเต็ก แต่ผญาเหล็กขัน คาวเคิกเหือมาเต็ง คาวเคิกเม็งมาฮู้ เขาอยู่มิได้จึงได้แตกสลับพบย้าย ย้ายมาอยู่ยังโสะได้สามพางาย ย้ายมาอยู่บังทรายได้สามพาง้าว ตนพญาเจ้าเมืองแสนเมืองจัน เพ็นจึงได้ปันดินแดนเป็นเขต ปันดินแดนกำแม่น้ำโขงเป็นเขตกับฝรั่งเศสแต่พื้นต่อมา มาที่แรกมาอยู่หนองเอือนท่ง เป็นทั้งเป็นโลกเป็นแหล จึงได้ตกเป็นเขออกไปคนละทาง ตกระหว่างหนองสูง หนองโอินนียง นี้ละบ้อตกลั่นลูกสืบเอาย่านกลาง ตกเส้นหลานสืบเอาย่านเคิง

4.2 ข้อสรุป

การอนุรักษ์ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล้ามแม่ล้าม ของชาวผู้ไทย บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร นั้นได้ข้อสรุปว่า รูปแบบขั้นตอนของพิธีการยังคงเดิมอยู่ แต่คำกล่าวในพิธีการนั้น เริ่มมีปัญหาเนื่องจากคนที่เป็นพ่อล้าม ไม่ค่อยได้ศึกษารายละเอียดรูปแบบ ขั้นตอนอย่างถี่ถ้วนเนื่องจากขาดเอกสารและปราชญ์ที่รู้จริงมาถ่ายทอด และที่

ผ่านมามีการให้บุคคลอื่นเป็นผู้กล่าวคำกล่าวในพิธีการแทน ทำให้การประกอบพิธีไม่มีความศักดิ์สิทธิ์เท่าที่ควร คำกล่าวที่เป็นภาษาไทยดั้งเดิมเริ่มหายไป ในชุมชน โดยเฉพาะคำกล่าวที่เป็นมงคล มีสัมผัสที่งดงาม แฝงไปด้วยคำสอนมากมาย คำเริ่มกลายมาใช้สำนวนไทย ทำให้คำกล่าวบางอย่างต้องหายไป ไม่มีการใช้ ซึ่งน่าเป็นห่วงว่าในอนาคตจะไม่มีคำกล่าวเหล่านี้อยู่

บุคคลที่เป็นพ่อล่อมจากท้องถิ่นอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจคุณค่าของประเพณีนี้อย่างลึกซึ้ง ทำให้ความสำคัญ คุณค่าที่เคยมีจางหายไป ด้วย การประกอบอาชีพต่างพื้นที่ ต่างจังหวัดหรือชนเผ่าอื่น ที่ไม่ใช่ชาวไทย ถ้ามาเป็นลูกล่อม หรือแต่งงานกับชาวชาวไทยจะไม่เข้าใจประเพณี คิดว่าเป็นเพียงขั้นตอนในการประกอบพิธีแต่งงานของชาวชาวไทยเท่านั้น ไม่เข้าใจว่าจะต้องปฏิบัติตัวอย่างไร หลังจากเป็นลูกล่อมแล้ว

การเป็นพ่อล่อม แม่ล่อมในปัจจุบัน มีความสิ้นเปลืองมาก ซึ่งในอดีตคนที่ เป็นพ่อล่อม แม่ล่อม ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไรมาก แต่ปัจจุบันมีการเลี้ยงอาหาร เครื่องดื่ม หรือมีการจ้างคนตรีมาเล่น เมื่อมาส่งล่อมถึงบ้าน ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้นโดยใช่เหตุ เป็นเหตุให้ไม่มีคนอยากเป็นพ่อล่อม แม่ล่อม รวมทั้งผู้ที่ จะแต่งงานถ้าคิดว่า ถ้าไม่มีความพร้อมในเรื่องค่าใช้จ่ายก็จะไม่แต่งงานแบบมีพ่อล่อม แม่ล่อม

4.3 ข้อเสนอแนะ

แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีแต่งงานแบบมีพ่อล่อม แม่ล่อม ของชาวไทย บ้านนาหนองแคนตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ควรให้ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน พ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่เน้นให้เยาวชน ลูกหลาน เห็นความสำคัญของประเพณีนี้ และให้ลูกหลานทุกคนเมื่อจะแต่งงานให้จัดหาพ่อล่อม แม่ล่อม ส่วนรูปแบบ ขั้นตอนคำกล่าวต่าง ๆ ควรจัดทำสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เผยแพร่ทั้ง ในชุมชน และทั่วไป การที่คนไม่กล้าเป็นพ่อล่อม แม่ล่อม เพราะค่าใช้จ่ายสูงนั้น ควรสร้างค่านิยมใหม่ ไม่ควรใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะเครื่องดื่มที่เป็นแอลกอฮอล์ นอกจากทำให้เกิดค่านิยมที่ไม่ดีแล้วยังเป็นเครื่องดื่มที่มีราคาแพง และไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด

ต่อมาเจ้าอินทิสแสง(ต้นตระกูล “นครชัย”) บุตรเจ้าไชยแสง จึงได้ชักชวนพรรคพวกจากเมืองหนองสูง เข้ามาจับจองที่ดินเพื่อทำกิน ได้หักล้างทางป่าทำไร่และทำเป็นที่นา ภาษาผู้ไทยว่า..... (ชาวไฮ้ช้วน)อยู่ใกล้กับหนองน้ำที่เจ้าไชยแสงเคยพบเห็นแล้วนั่นเอง ซึ่งต่อมาหนองน้ำแห่งนี้เรียกกันจนติดปากว่า “หนองแคน” และได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ที่นาแห่งนั้นอีกด้วย จึงเกิดหมู่บ้านขนาดย่อมขึ้น และชาวเมืองหนองสูงได้เรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่า....“บ้านนาหนองแคน” ชื่อนี้จึงปรากฏจนถึงปัจจุบัน และตัว “หนองแคน” ยังมีให้เห็นอยู่ คืออยู่ทางทิศใต้ของตัวหมู่บ้าน และได้ขุดลอกปรับสภาพเป็นหนองน้ำสาธารณะประโยชน์ ปลูก ปลา กุ้งชุกชุม เพราะมีน้ำตลอดทุกฤดูกาล

จำนวนครัวเรือนของบ้านนาหนองแคน ช่วงจัดตั้งหมู่บ้านมี 10 ครัวเรือน คือ

1. เจ้าอินทิสแสง นครชัย
2. เจ้ามหาวัง
3. เจ้าเชียงจันดา วังวงษ์
4. เจ้าจันทกรุท นามเหลา
5. เจ้าธรรมนุษ อัจฉิชัย
6. เจ้าสีแพง คนหาญ
7. เจ้าสอนแก้ว กลางประพันธ์
8. เจ้าเคนทอง กลางประพันธ์
9. เจ้าบุญรอด พันพัว
10. เจ้ามหาชัย วังวงษ์

(ข้อมูลนี้เล่าตามผู้ใหญ่กำแก้ว)

“หมู่บ้านนาหนองแคน” อยู่ทางทิศเหนือของ “หนองแคน” เป็นที่ดอน ซึ่งน้ำท่วมไม่ถึง ทางทิศเหนือของหมู่บ้านก็มีลำห้วยบังอี ช่วงที่เป็นแก่งโหลง ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร กล่าวคือ อยู่กึ่งกลางระหว่างห้วยบังอีกับหนองแคน ตัวหมู่บ้านมีที่นาล้อมรอบ เมื่อประมาณปี พ.ศ.2449 ทางราชการได้ประกาศจัดตั้งชื่อหมู่บ้าน คือ “บ้านนาหนองแคน” อย่างเป็นทางการ และได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นปกครอง ราชานามผู้ใหญ่ของบ้านนาหนองแคนเรียงตามลำดับ มีดังนี้

1. เจ้าอินทิสแสง นครชัย ช่วงปี พ.ศ.2449 - 2460
2. เจ้าสีแก้ว กลางประพันธ์ ช่วงปี พ.ศ.2460 – 2475
3. เจ้าคำดา แสนสุข ช่วงปี พ.ศ.2475 – 2506
4. นายกำแก้ว แสนสุข ช่วงปี พ.ศ.2406 – 2528
5. นายสมศึก นามเหลา(หรือนายสมสะคิด)ช่วงปี พ.ศ.2528 – 2535 (ผู้ใหญ่บ้านดีเด่น

รางวัลแหวนทองคำ)

6. นายไพพนอม แก้วศรีนวม ตั้งแต่วันที่ 17 เมษายน 2535 – 2542 (ผู้ใหญ่ไพพนอมลาออกก่อนเกษียณเพื่อสมัคร ส.จ.ของจังหวัดมุกดาหาร)

7. นายจันดี แสนสุข ตั้งแต่วันที่ 30 พฤษภาคม 2542 – 2547
8. นายเข้ม นามเหลา ตั้งแต่ พ.ศ.2547 -ปัจจุบัน